

EUSKEREAA TA ASMALARITZA

2.000'KO OTSAILA'REN 21'AN GINTZA-ASMALARIEN ALKARGOAN

ZUBIRI'TAR IÑAKI'K EMONDAKO ITZALDIA

Nire lagun ona dan Bizente Endeiza'k, alkargo onetako Euskal Kulturaren Arduradunak, lengo baten etxe onetan itzaldi bat emon neugian eskatu eustan. eta pozik izan be, eskakizuna onartu neutsan. Gaia nire aukerakoa izango litzake, au da, askatasun osoa izango neuke nire burubideak adierazoteko, eta auxe izan zan autatu neban mintzagaia:

EUSKEREAA TA GINTZA-ASMALARITZA

Itzaldia, ain txokoratua ta ezetsia dan gure bizkaieraz izango litzake. eta gaia. asmalariok teknikaren aldetik erabilli bear dogun iztegia. Jakiña, gai au oso zabala dan ezkeru, nire eritxi edo iruzkiñak iraztekoak izango litzakez, oiñarrizko aran batzuk soillik ukutuz. Eta sarbide antzera au esanda, noakion nire itzaldiko mamiña garatzera.

Orain ogei ta bi urte gitxi gora-beera. erakunde onetako batzar baten, elkargo onen euskal izenari buruz batzar bat ospatzeko zan, eta onen aurretik, lendakariari nire ikuspegiak bialdu neutsazan.

ASOCIACION DE INGENIEROS INDUSTRIALES DE VIZCAYA

Euskeraz esateko, orduko batzordeak auxe eskeintzen eban:

BIZKAIKO INDUSTRI INGENIAREN ELKARTEA

Nire idazkian zapuzten neban gogor, eskeiñitako izendapena, euskeraren aurkakoa zalako eta onetaraxe azaltzen neutsan nire burubidea:

Industri ez da euskal itza. Berba au adierazoteko, I.936 urtean sortutako Eusko Jaurlaritzak, "Gintza" euskal berba jatorra erabiltzen eban, eta gaiñera edozeiñek ulertu egikeana zan.

"INGENIARI" itza erdal utsa da baita be. Alkargoaren lendakariari igorritako idazkian, gure langintzaren bereiztasuna, sortzea edo asmatzea dala onartzen ba'dogu, neuk "ASMALARI" itz jatorra aurkezten neban. Beraz, nik izendapen auxe eskeintzen neutsan,

BIZKAI'KO GINTZA - ASMALARIEN ELKARGOAA

Nire burubideak, baiña, utsera jo eban, eta erderakadak jaun eta jabe billakatu dira. Gero ikusi dot ELKARGO OFIZIALA eratsi dabela. Ez litzakean askozaz benetakoa izango, LEGEZKO ELKARGOAA ipiñi...?

Gaur egun, au da leku guztietan ikusi daiteken euskerarekiko kaltea. Euskal itz jator asko ta errazak doguz, baiña arein ordez amaika erderakada ganorabakoak darabilguz. gure euskerea askotan alperriko erdalikeri biurtuz. Izan gaitezen euskera jator eta garbiaren maitaleak, eta gure berbeteta zitaldu bearrean gorraldu dagiun.

Alor onetan. baiña, ez gaitezen zorrotzegiak izan, au da, ertzekoegiak (extremistas). Gure euskereak guztien maitasuna ta ardurea bear dauz. eta oroz gain jokatu dagiun zentzunez, euskerea kultur-maillara biurtu nai ba'dogu. Ez dagiun geiegikeriz erabilli, oraindiño auskorra dalako. Geisorik dagoan izkuntzaren antzera erabilli dagiun, baiña oroz gaiñetik maitasunez eta ardurarik andienaz.

Nik. euskerara itzultzeko. oiñarri oneik eskeiñiko neuskizuez:
I. Euskal itz ezaguna dagoanean. orixe erabilli.

2. Zure euskalkian itzik ez ba'litz, baiña bai ingurukoetan, oneik artu.

3. Iñongo euskeraz ori adierazoteko itzik ez ba'lego, asmatu egizu. euskerearen legeari jarraituz.

4. Edozelan be, ori zaila gertatuko ba'litz, orduan erderatik artu, euskal itxura emonez.

5. Beti eskura erabilli Azkue'ren eta Plazido Mujika'ren iztegiak.

Eta orain ikusi dagiun zelan esan geinken asmalaritzari dagoikiozan itzen zerrenda bat.

Asi baiño len esan bear dautsuet, doitxerak eta euskerak egituraz antz andia dabela, eta on litzakigu askotan doitxeraren gaitasuna ezagutzen teknika itzak sortzeko. Eta au esanda, ekiogun nire ustez asmalariok zelan sortu dagikegun bearreko iztegi bat. Jakiña. oraingo saio au ezin daiteke zabala izan, baiña eredutzat artu daiteke.

Abrazadera = Bezarki; Abrasión = Igaketa; Acanalar = Ozkatu; Acelerar = Ariñagotu; Adaptar = Doitu; Alinear = Lerrotu; Línea recta = Zuzenki; Altavoz = Ozenkin; Anemómetro = Aize-neurkin; Angulo = Txoko; Apisonadora = Alper: Ariete = Ariburu; Atornillar = Biurritu; Bosquejo - Marrakzi arin: Cable = Unama; Funicular = Unamagurdi; Cabele eléctrico = Tximist-unama; Capacidad = Kokamen: Central eléctrica = Tximist-indartegi; Centrifugo = Kanporakoi; Centrípeto = Barrurakoi; Cojinete de agujas = Orratz-irristikin; Cojinete de anillos = Erestun-irristikin; Cojinete de bolas = Pirla-irristikin; Convexo = konkor; Cóncavo = Sakon; Crisol = Arrago; Curva = Okerki; Descarrilar = Bidegaldu; Destilar = Lurrindu; Condensar = Urtu; Desatornillar = Biurrigabetu; Diámetro = Kaizu; Dinámica = Indarritzi; Elástico = Lenerakor; Enbolo = Txinbo; Enchufe = Giltz; Enchufe eléctrico = Tximist-giltz; Engranar = Ozkatu; Estandarizar = Arautu; Filtrar = Irazi; Flexible = Malgu; Gravitación = erakar-indar; Hidráulica = Ur-izti; Inducir = Eragin; Inflar = Puztu; Infrarrojo = Gorri azpiko; Interruptor = Etenkin; Inyectar = Ziztatu; Laboratorio = Saiotegi; Laminar = letzi; Lima = Karraka; Lingote = Tortxo; Lanta = Ugal; Magnetismo = Otantza; Magnetizar = Otandu; Maleable = Iezkoi; Manómetro = Zapaneurkin; Mineral = Meazgai; Obtuso = Kamuts; Octógono = Zortzizoko; Oleoducto = Oriobide; Optica = Argizti; Orbita = Ibilte-une; Pararrayos = Tximist-orratz; Perno = Ziri; Perpendicular = Zutiko; Piloto = Erabillari; Polarizar = Erakarri; Polea = Txirrita; Ranura = Ozka; Rebarba = Bizarki; Recuperar = Leneratu; Refractario = Su-aurkako; Saturar = Asetu; Supersónico = Ots-gaiñeko; Torno = Bilgin; Transformador = Tximist-aldatzaille;

Orain ikusi dagiun doitxerari itxuratuz zelan sortu dagikeguzan itz barriak.

Gaztelera	Doitxeraz	Euskeraz
Alternador	Wechselstrommaschine	Tximist-aldakin
Aerodinámico	Fortschrittlich	Jarraikorra
Caloría	Warminheit	Bero-batasun
Cortocircuito	Kurzschluss	Bidelabur
Cremallera	Zahntrieb	Ortz-eragille
Resonancia	Widerhallend	Aitzi-ots
Sedimento	<small>Bienvenida</small>	Azpi-ondakin
Sinóptico	Übersichtlich	Oro-ikuspen
Nonio	Wielseitig	Alde-askodun
Radar	Funkmessverfahren	Irrati-azterkin

Ekiogun orain eskerearen egoerari.

Euskaltzaindia, edo euskeren gure akademia, euskal aldundien eragintzaz I.919 urtean sortu zan. Aren lenengotariko arazoa idazkeraren legeak oiñarritzea izan zan, eta abo batez Arana Goiri'k sortutako idaz-legeetan jarri izan zan. Arrezkero, ez genduan iñongo eztabaidarik idazkerari buruz, eta berrogeitak urteetan zear. idazkera erraz eta zentzudun orretan, gure euskera bideak ildokatzen asi zan. Jakiña, iparreko euskalkiek H'a oguzten edo aboskatzen ebenek izki ori erabilten jarraitu eben, euskaldun guztien begirunez, ots bakoitzari ikur bat egokitu bear yakon legeari jarraituz.

I.936'eko matxinadearen ostean etorri yakun zapalkuntzearen ondorioz, gure Euskaltzaindia biziera larri ta illuna jasaten asi zan, Azkue aztu-eziñaren lendakaritzapean. Eta bera bakarrik, lagun bakan batzuen laguntzaz, esaterako Nazario Oleaga'renaz aal eben lez euskerearen eusletzat jarraitu eben. Abade jakintsu onen alde esan dagikeguna beti labor geratuko da, euskerearen alde berak egindako erraldoi baten aalegiña izan zalako.

I.960 inguruko urteetan, Euskaltzaindiaren inguruan bide "aurrerakoiak" zabaldu bide ziran, euskerearen batasuna eskatzen ebela. eta batasun ori lortzeko, Axular'en "Gero" liburua eredu-tzat ipinten zala. Aita Villasante zan orduko Euskaltzaindiaren lendakaria. Nik ez dot ezbaian ipiñiko Axular'en goratsuna, baiña benetan esan bear dot, latiñean murgildutako aldi areitako abadearen euskerea erderakadaz beterik egoala, eta argi agertzen da berak erabilitako jostakera latiñean oiñarritzen zala. Aita Villasante'k eta bere inguruko "aun'erakoi" batzuk, "Gero" odeietaraiño goratuz, onen euskerea eredutatz jarri eben, eta "Batasunaren Kutxa" idororik, Benabarra'ko abadearen euskerea "El Batua"ren oiñarrizat eskeiñi euskuen, eta %92 euskaldunek oguzten ez daben H'z gure iskuntza bete eben. Nik ez dakit "El Batua"ren H'rekiko maiztasuna, baiña gazteleraren 5 bidar geiago agertzen dala baietz esango neuke.

Eta gitxi bai'litzan, ain jatorrak diran%90 euskaldunen arteko ñ ta II kendu bear zirala erabagi eben euskeraz jabetu ziran jakintzuek, eta iparreko euskalkietan erabilten ez diran ñ ta II, bein betiko Euzkadi osoan kentzea erabagi eben, eta olan, "Mutilla-mutilla" "Otsailla-Otsailla" "Ibilli-ibili" "Eragille-eragile" "Okillas-okilaso" "Oillo-oilo" "Oillar-oilar" "Illun-ilun" etabar idazten beartu ginduezan. N'ri buruzkoa ona emen eredu batzuk: "Baiña-baina" "Oraiña-oraina" "Eziña-ezina" "Ugiña-ugina" "Argiña-argina" "Okiña-okina" etabar.

Asiera baten H'ren burubagekeria "begi onez" erabili bearko zala esaten eben, baiña bai zera...! Neurritasun izun au bortxakeri zentzunbakoa biurtu zan, eta kontuz...! H ganorabako ori eurok agindutako lekuan ea maiztasunez erabilten ez ba'dozu, zureak egin dau. Ez uste, iñongo euskal leiketan H zentzunbako ori jarri nai ez ba'dozu, saririk lortzeko eskubiderik izango dozunik. Zure lana irakurri barik saskira botako dabe.

Eta au gitxi bai'litzan. Arana Goiri'k berak sortutako alderdiak bere maisuaren irakaspen argiak zaramara bota. eta oraingo bidegabekeria adorerik andienaz aldatu da... Negar egitekoa da, baiña beste alderdiak be, Eusko Alkartasunak esaterako bide ori artu dau. eta zelan ez, iraultzaren eredu bizia dan Herri Batasunak be, sutsu onartu dau gure izkuntzarekiko ergelkeri esan-ezin ori. Batua alorreatan ez dozu euskera onik aurkituko, baiña onetan peitzen yakona, H'ak aseteraiño eskeiñiko dautsuez. Azkenean, gure izkuntzaren basakeri ori ikustean, norberak uste bear dau, alperriko H ori politikeriz ikurtzat artu izan dala. Nola billakatu da euskaldunen zentzun argia...?

Eta orrezaz gaiñera, euskereaz jabetu diranak gure bizkaiera ederra ta aberatsa eriotzera galdu dabe, eta orren orde euskal mordoillo bat jarri dauke. Askotan, ainbeste erderakadaz eta jostera txarraz beteriko asmakeri ori, latinkeri barri bat sortu ez ete daben, gure buruari itauntzen dautsagu. Ona emen adibidez, parrastaka erabilten dabean eredu batzuk: "nazonala" "espero" "gonbidatu" "independentzia" "frogatu" "bulego" "greba" "esko-

la publikoa" "orkestra sinfonikoa" "abantaila" "Unibertsitatea" "aireportua" etabar. Ez uste, au geiegikeria danik, oneitariko erderakadaz gure bazterrak eta erri-crakundeak josita ikusi daitezke. Eta erdalkeri onein aurka zeozer esan bearko leukienak, ixil eta mutuak jarraitzen dabe curen Olinpo'ko pakean eta anditasunean.

Eta ainbeste bidebagekeriaren aurka, gure Bizkaierak eriotzera galduta jarraitzen dau, ez dakigu noizarte. Gure mintegiak diran ikastoletatik baztertua da minbizi bat bai'litzan. bizirik jarraitzeko eskubidea ukatuta. Eurok, euskeraz jabetu diranak, ez dabela ezer egiten Euskalkiri janaria ukatzea eraiketa bat da, eta orixe da bizkaiereaz urteetan zear egiten diarduena. Bizkai'ko gure berbeta ederra ta aberatsak gosez ilten jarraitzen dau, eta etenbarik gure didarrak jaurti arren be, basamortuan aldarrikatuak bai'litzazan gertatzen dira. Gaur egun, gure errialdeko baserriarrek eta ikastola baten azten diran neska-mutikoez ez dabe alkar-ulertzirik, eta geienetan erderara jotzen dabe. Lengo aldietan euskal umeak nai-ta-ez erderaz azten ziran, eta noizbait gure izkuntzaren etorkia gure eskuetan dagoanean. bizkaitarren diruak gurea ez dan mordoillokeri bat ikastera beartuak dira. Barriro be esan bear dogu, euskerearen erabiltea negar egiteko dala.

Uste dozue, baiña, Bizkai'ko gure agintariak eta erakundeak itxartuten diranik...? Bai zera...! Ez dozue besterik, gure Foru Aldundiaren eta Udalen mezu-bideak aztertu baiño, ulertzen ez dogun izkuntzakeri batez itz egiten dauskuela ikusteko. Jakiña, H asko erabiliko dabe. eta jakiñaren gaiñean izateko, erderara jo egin bearko dogu. Bai. diru asko ta aalegin andiak alperrik galduta, gure euskeraren ondapenerako.

Eta gaur, itzaldi onek damostan abagunea ustiatuz, zuei gintza-asmalariak didar bat jaurtiten dautsuet, aalmen guztiak ipiñi dagizuezan gure euskera eriotzetik atarateko.

Arbasoakandik arri-arotik garatu zan izkuntz bardinbage bat yarauntsi dogu, eta eurakanako saldukeria izango litzake, eta gaurko euskaldunentzat galpen neurribakoa, eunurteetan zear eta eragozpen guztien aurka iraundako gure arimaren zati orreri uko egingo ba'geunskio. Bizkaieraz elerti eder bat itz leunetan eta olerkitan zabaldu da; ez dot aren egilleen izenik aipatuko, lan labor onetan orretarako lekuri ez dago-ta, baiña zuek gogoan izango dozue ainbat eta ainbat idazle ta olerkari.

Eta euskaldun guztien artean gure izkuntza edertu ta zabaldu bear dogunean, euskera maite ta eder bat euskera, guretariko euskalki bat eriotzera galtzea ergelkeri parkaeziña da. Gure bizkaiera ederra bere baitan aberastasun andikoa da garatu bear dogun Euzkadi'ko mintzaira zabaltzeko ta edertzeko, eta egunen baten euskera orokor bat guztien artean sortzeko.

Barriro be badiñotsuet, zuek. Bizkai'ko gintza-asmalariok. gizartean mailla goren bat dozue-ta, aalegin guztiak zaiu zaitetzela, orretarko nor bazarie-ta, bizkaieraren eriotzaren aurka esi bat ipinteko, eta dagokion maillara eroateko, aldiaren ezkutunetik gure asabek laga dauskuen altxor bardinbage ori.

Ordua urreratzen yat itzaldia amaitzeko, baiña beste zeozer eratsi gura dautsuet. Oraingo Euskaltzaindiak lengoaren urratsetatik alde egin ebanean, euskera trakets eta idazkera zentzunbakoaz endekatuz. eta bizkaiera eriotzera galduz, Euzkadi guztiko euskaltzale batzuk, gure burubideak alperrik aldarrikatzen genduzala ikusirik. beste akademi bat sortzea erabagi genduan, eta "Euskerazaintza" edo Euskeraren Erri-akademia sortu genduan.

Badira urte batzuk lanean diardugula euskalki guztien alde eta lengo Euskaltzaindiak onartutako idazkeraren alde. Zaila da gure egitekoa, euskal erakundeen geuganako oztasun eta ardurabakotasunaren artean. Ezdauskue bearreko dirurik emoten, apur ezain batzuk baiño ez, baiña aal dogun eran euskerearen alde ekiten dogu, askotan janariak eta bide-eralguntzak bakoitzaren pentzutik ordaindu bear doguzala, baiña uste dogu bide zuzenetik goazela, eta orrek bearreko indarra emoten dauku. aurrera jarraitzeko.

Besterik ez, lagun maiteok.